

Адыгэ Республикаэм и Правительствэ игъэзет

Дмитрий Козак Адыгейм щылагъ

**УФ-м и Правительствэ и Тхъаматэ игуадзэу
Дмитрий Козак мы мафэхэм Адыгейм щылагъ,
Адыгэ Республикаем и Лышъхъэу Тхъаключынэ
Аслъан игъусэу псаунагъэр зыщагъэпытэрэ
комплексэу «Ошъутен» зыфиоу мы ильэсым
къызэяухыгъэм екюоллагъэх, нэужым игъэкютыгъэ
гъецкэяжьынхэр зыщыкогъе республикэ
стадионым итемыр трибунэ ишын
зэрэлзыкъуатэрэр зерагъэльэгъугъ.**

Адыгэ Республикаэм и Лышъхээ и Указ

Щытхъуцэу «Адыгэ Республикаем науқамкэ изаслужене юфышэшху» зыфиорэр Л.Н. Кобэщычым фэгъэшьошэгъэним ехыпшагъ

Научнэ тофшлэнным гэхэгтэй щырилэхэм ыкын ильээсүбэ хуугтэй тоф зэришлэрэм алае щитхууцай «Адыгэ Республиком наукамкэ изаслуженнэ тофшлэнхүү» зыфиорэр Кобэцыч Любэ Наныу ыпхум — педагогикэ наукамкэ докторым, алшээрэ гэсэнхыгээ зыщарагтэгэвтийрэ федеральнэ къэралыгьо бюджет учреждениеу «Адыгэ къэралыгьо университетыр» зыфиорэм педагогикамкэ ыкын педагогикэ технологиехэмкэ икафедрэ ипрофессор фэгьешшошэгэнэу.

Адыгэ Республикаем и Лышъхъэу ТХЬАКИУЩЫНЭ Аслъан
къ. Мыекъуапэ,
Ионыгъом и 5, 2016-рэ ильэс
N. 117.

хэкікілә аш ишын кызметтергө ауцо-
гъаъ. 2014-рэ ильесым, жыныгъакәм,
АР-м и Лышихъе Тхъакүщинэ Ас-
тлан УФ-м спортымкә иминистрэу Ви-
талий Мутко зылокәм, псөуальэм иғъэп-
сын зераухыжыщтымкә зәзегъынгъэ
зедашыгъ. Аш кыкіләльклоу объекты
тыр ашыгъыкы мы ильесым ижъоны-
гъуакылә мәфәкі шыкіләм тетэу кызә-
лиахыгъ. Псөуальэм ишын зекіләмкі
хыагъ. Аш щыщэу сомэ миллиони
182,4-р — республикә бюджетым, сомэ
миллиони 182,7-рэ фэдизир федеральна
гупчэм къатупщиғъэх. Федеральнэ гу-
хэль гъэнэфагъэ зиэ программэу «Фи-
зическая культура и спорт в Республике
Хакасия» ашынхэр» зыфилоу 2006
— 2015-рэ ильесхэм ателььетагъэм кы-
дыыхэлъетагъэу проектыр гъэцкілагъэ
хуугъе.

хъагъ. Ащ ѿщэу сомэ миллиони 182,4-р — республикэ бюджетым, сомэ миллионы 182,7-рэ фэдизыр федеральнэ гупчэм къатлупшыгъэх. Федеральнэ гүхэль гъэнэфагъэ зиlэ программэу «Физическэ культуэрэмрэ спортымрэ хэхьоньгъэхэр ашынхэр» зыфилоу 2006 — 2015-рэ ильэсчэм атэлтыгагъэм къыдыхэлтыгагъэу проектыр гъэцэklагъэ хъугъэ.

Комплексым хэтых спортплощадки 2, спортзали 5, тұсының 1300-рә зиңе лъэнзыуабә кызылтызыбытырып запыр, теннис цыкұлым, боксым ықли тренажерхэм афытегъепсыхъэгъэ залхэр, бәнаптәхэр, кіләпцикүхәм ықли нахылжъхэм апае бассейнәхэр.

Нэүжүм Дмитрий Козакрэ Тхъаклы-
щынэ Аслынэрэ Адыгэ республикэ ста-
дионэу «Зэкъошныгъэм» щылагъях, мы
уахтэм темыр трибуунэм ишын мыш
щаухыкъы. 2009-рэ ильэссым рагъэжжэ-
гъэ гъэцкэлжжынхэм сомэ миллион
732-м ехъу апэуагъэхъягъ, аш щы-
щэу процент 73-р федеральнэ ахъщ,
процент 27-р республикэм ибюджет
къыххэхыгъ.

(Икзых я 2-рэ н. ит).

Урысые экологическэ партиеу «ЗЕЛЕНЫЕ»

нахь макэ зэрашыхэрээр къэгъеуцугъенэ.

Район сымэджэхэм ыкни ФАП-хэм ящыкъэгъе медицинэ юфышэхэр ягъетъотыгъенхэр.

2. Япсауныгъэ агъэпытэним фэпүгъэнхэр

Сэнаущыгъэ зыхэль кэлэцыкло къоджэ псэуплэхэм адэсхэм къэралтын ыпилэгъу ягъэгъотыгъеныр, физкультурэмэр спортымэр ахэм закыншагъэтигъеним иамалхэр зехъэгъенхэр.

3. Туризмэх хэхъонигъэгъэшагъенхэр

Гүшүэ къодыгу щымытэу, Адыгэйн туризмэх зыщегъешомбгъуцугъеныр, туризмэх пыль гурит ыкни бизнес цыклик ыпилэгъу ягъэгъотыгъеныр.

4. Экологическэ пүнүгъэр ыкни гъэсэнгъэр

Экологическэ гъэсэнгъэм ыпилэгъу фэхъугъеныр, зэпуу имылэу а системэм зегъеушомбгъуцугъеныр, кэлэцыклохэм чыопсыр шу альгъунымкэ унагъом, еджаплэм, кэлэцыклохэм защидэлжэхэрэ учреждениехэм ямханэ зыкъеэгъеэтигъеныр.

5. Чыопсы амалхэр гъэфедэгъенхэр

Коммуналын хызметшлэгэмэр транспортимэр, промышленностимэр мэкумэшчимр лъэхъяном диштэрэ, экономикэ щинэгъончэе, энерго-ыкни ресурс ухумэн хызметзехваклэу экономикэ хэхъонигъэмэр зэнэкъокуунгъэмэр зыщызеготыгъенхэм, чыопсым ибайнигъэ къаухумээ цыфхэм ящы-

иэкэл-псэукэ зыкъеэгъеэтигъенхэр.

Тыгъэм, жыыбгъэм, термальнэ чычэгъылхэм, ГЭС цыклохэм аклычэ кызыфгъэфедэгъенхэм Адыгэйн нахь зыщегъеушомбгъуцугъеныр.

6. Пыдзафэхэм ягъюон ыкни ягъекодын

Производствэм, анахьэу былымхууным (къохэмр щагубзыухэмр яхъун), япидзафэхэр зэхэушхыафыкъыгъеу угъоигъэнэм өпхыгъэ технологиякэхэр гъэфедэгъэнхэмкэ кэлэцакло хуурэ предприниматхэмр цыфхэм ячаныгъэрэ адеgeштэгъеныр, ЗАО-у «Киево-Жураки АПК» зыфиорэм тыкъэзыуцхэрэ дунаир зэриуцэлтийрэм, цыфхэм зэрар зэрарихырэм өпхыгъе гумэкыгъор щигъээзьеэгъеныр.

Урысые Федерацием и Къэралыгъо Думэх эхтыштхэм яхэдзын ильэхъан партиеу «Зеленые» зыфиорэм дежуулжаш! Хэдэн юллетеийн я 5-рэ номер щигтийр.

Ылкэ хэмийтээу къыхэтэуты.

АПЭРЭ ДУНЭЕ ЗАОМРЭ ЩЫНЭНГЪЭМРЭ

Адыгэхэмрэ Къэзэкъхэмрэ язэкъотныгъ

**Апэрэ дунэе заом ильэхъан
Адыгэйн икъушхъэчэхэмрэ
Пшизэ икъэзэкъхэмрэ зэгъусэхэу
хэгъэгум икъэухъумэн
зэрэхэлэжъагъэхэм фэгъэхъыгъэ
зэхахъэ Іоныгъом и 2-м
Мыекъуапэ щыкъуагъ.**

Адыгэ Республикэм и Лышигъэхэм якни республикэм иминистрэхэм я Кабинет я Администрации ишацэу Владислав Федоровын зэхахъэм щыхигъэунфыкъыгъ хэгъэгум икъэухъумэн адыгэхэр, къэзэкъхэр, нэмьыкъ лъэпкъхэр зэкъотхэу зэрэхэлэжъагъэхэр, лыхъужынгъэу зэрахъагъэр тарихын зэрэхэммыкъуаклэрэр.

Пшизэ икъэзэкъыдзэхэм я Мыекъопэ къутамэ ишацэу Александр Даниловым къызэриуагъэу, 2014-рэ ильэсийн

Адыгэйн и Парламент изэхэсигы щаштэгъэ унашьом хэушхъяфыкъыгъэ къыщыхагъэтигъэ апэрэ дунэе заом ильэхъан адыгэхэмрэ къэзэкъхэмрэ гүсэ зэфэхъухи, хэгъэгум ишхъяфитныгъэ зэрэфбэнэхъэхэр ильэс къес Іоныгъом и 2-м зэрэхагъэунфыкъыцшыр.

Лыхъужынгъэу зэрахъагъэм фэшлэхээр ащацхэу Георгиевскэ тамыгъэхэр степени 4 хуухэу къафагъэшшошагъэх псэуплэу Рязанска щыщэу Максим Сафоновым, Аскъэ-

лае щаплугъэ Джарымэ Мусэ, Пэкэшхо Уцужыкъо, Хъатыгъужыкъуай, Хъамыкъо Зэчэриим, Шхъэлэхъо Рэмэзэнэ, Антон Новосельцевыр, нэмьыкъхэри лыхъужынгъэ шылыкъэ зезыхагъэхэм ащацхэ.

Республикэм иобщественэ движениеу «Адыгэ Хасэм»

итхаматэу Лымышкъо Рэмэзэнэ зэгъэшэнхэр ышыхээз, лъэпкъхэр зэкъоуцхи пыйхэм зэрэзэуагъэхэм тарихь мэхъянау иэр ныбжыкъэхэмкэ щысэшшоу зэрэштгын иеплэхъэхэр къыриолагъэх.

Лъэпкъхэм язэпхынгъэхэр зэрэптихэрэм ишүагъэкэ Урысыем хэхъонигъэхэр щынныгъэм зэрэшишхээрэ зэхахъэм къыщауагъ. Республи-

иашкэ зийхэм апэуцужхи, язэкъотныгъэ зэрэптихэр къагэльгъуагъ. Непэрэ ныбжыкъэхэм искүүстүм ыбзэкэ мамыр псэукэ агъэпти, зэгурьоныгъэм ильэмидж зэдитетых.

Зэхахъэм хэлэжъагъэхэм нэпээпль сурэтхэр атырахыгъэх, шэжж къэбархэр къалотагъэх.

ЕМТЫЛЬ Нурбый.

Сурэтхэр зэхахъэм къыщытхэгъэх.

Ильэсыкіе еджэгүм иапэрэ мафэ игъекіотыгъеу Төүцожь районым щыхагъеунэфхыгъ. Пчэдэйхьым къоджэ заулэхэм тазыдахъэм, тинэртэгъугъ къеләеджакохэр нэгушохху, зэрэгчэхфхэз яеджаплэхэм зэржкуалэхэрэр. А мафэр егъашлэми ашымыгъупшэжынену зимэфхышихуагъехэр ны-тихэм, нэнжхэм алапэхэр алыгъху, лъепаохэз апэрэ классым ачхэханху еджаплэхэм аращалэштыгъехэр ары.

Төүцожь районым гэсэнгэймкіе игъэорышаплэ ипащу Блэгъожь Налбый къизэртигуагъемкіе, а мафэм яеджэлэ 14-мэ яапэрэ классхэм къаращэлгэгъэр къеләцыкы 228-рэ. А пчъагъэр ыпэрэ ильэсым елтыгъэм, нэгбырэ зыгъупшыкіе нахьыб. Анахыбэу апэрэ классым зыщичхагъехэр Лъэустэнхъблэ еджаплэр ары. Ащ идируктору Жэнэ Нуриет къизэртигуагъемкіе, апэрэ классым къеләцыкы 45-рэ аштагъ, гъэреклорэм нэггыритфыкіе нахьыб. Хъабэху Заремэ зипэшэ Пэнэххыкью еджаплэми къычхагъэр джащ фэдис. Гъэреклорэм елтыгъэм, анах къеләцыкыуба зыдэгъуагъэр Пчыххалыкью гурты

Нэшъукъуас щымэфхэкы- шхуагъ

Шэнэгъэм и Мафэ фэгъэхыгъе мэфхэк зэхахъем хэлэжхэу къелагъех район администрацием ипащу Хъачмамыкъо Азэмэтрэ районым гэсэнгъэмкіе игъэорышаплэ ипащу Блэгъожь Налбийрэ. Гурты еджаплэм щеджэрэ нэгбырэ 97-р дахэу фэлаягъеху класс-класссу мэфхэк лихайкэм щизэпэлутых. 2016 — 2017-рэ ильэсыкіе еджэгүм фэгъэхыгъе мэфхэк зэхахъэр зырагъажьем, іёгу афытехэзэ чэгум къиращагъех апэрэ классым мэгье чаххэхэрэр. Нэгбырэ 12 мэхху — шьэшьэжыни 9-рэ шьэожыни 3-рэ. Нысхаплым фэдхэх дэхэцыкы заклэх. Ягъус, атеуплэптихъе, яушьи, шъабэу зыгорхэр арело яапэрэ къелэгъаджэу

Гъогу мафэ техъанхэу афэлъэгъуагъэх

Щэшіе Тэмарэ. Бзыльфыгъе бэрчэт, ынэхэм нурэр къакихъу, ынэгү тигъэр къышцэпсирэм фэдэу къеләцыкыухэм зыратэгъуагъу къегъагъехэр ратыхэ зэххуум, чэткүйтэр чэтжыве-хэм атеубгъуагъем фэдэу ахэм зэрахтэгъэр зыфэдэ къемыхъугъе суртэгъ. Ильэс 45-рэ хъугъеу ублэпилэ классхэм ашыргъаджэх. Апэрэ классхэм непэ зытагъэр я 11-рэу ары къызэрэгфальтагъэр.

Зэлукіэм апэ псэльэ къэл къышчишыгъ гурты еджаплэм идируктору Кыкы Валерэ. Къызериуагъемкіе, блэкыгъехэм афэмидэу еджаплэр мэгье ильэсыкіе еджэгүм фы-

зэтэргээпсихъагъ, партыкэхэр къащэфыгъех. Районым инароднэ депутатэу Кыкы Аспыни, ны-тиху, къелэгъаджэху, яловышхэу гъэцкэхжынхэм ахэлэжагъехэм зэрфэрэзэр къыхигъэшгъ. Ильэсыкіе еджэгъу мафэ хъунэу ар пстэуми къафэлэгъуагъ. Ильэс 42-рэ биологиер, химиер, географиер еджаплэм щязыгъэхыгъеу, зыгъэпсэфынену непэ тэсэрижыре Кыкы Мерэм шлоу щылэр къидэхунэу, бэгъашіе хъунэу фэльгэуагъех, шуухафтынхэри фашыгъех.

Джащ фэдэу ильэсыкіе еджэгъумкіе къафэгушуагъех, шлоу щылэр къадэхунэу, ящихъоу

алорэм хагъэхъонэу къафэлэгъуагъех Хъачмамыкъо Азэмэт, Блэгъожь Налбый, егъэдже-дже-пүнүгъэм иветеранэу Кыкы Адами.

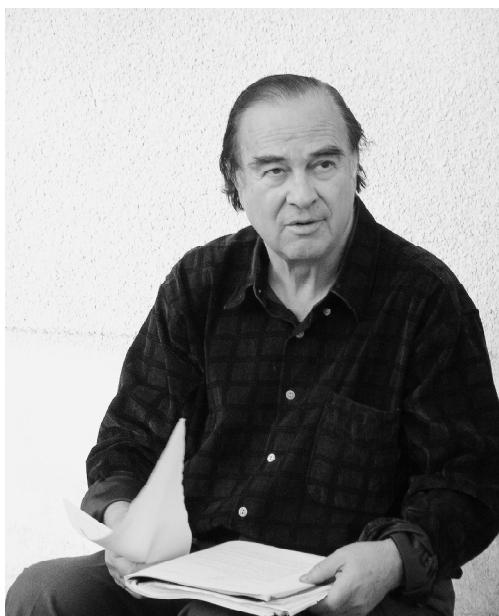
Ащ ыуж апэрэ классым чиэхъагъехэр Тэмарэ пчэгум къыришагъех, дэгъо зэрэдже-щхэр, ны-тихэм, къелэгъаджэхэм зэрядэгъущхэр зээлэхахызэ

къауагъ. Апшъэрэ классхэм ашеджэхэрэм ыальмэкъ цы-къуухэу шуухафтынхэр зэрылххэр къелэцыкыухэм аратыгъех.

Икіэухым ябъонэрэ классым икіэлэеджаклоу Шэуджэн Асланэрэ апэрэ классым къычхэгъе Шышхъэкъо Мари-нэрэ апэрэ одыдхынхэм къытеуагъех. Щэшіе Тэмарэ икіэлэцыкыухэм апэ итэу, адырхэр ахэм акілэльхъоххэз яклассхэм арыххажыгъех. Ильэсыкіе еджэгъур рагъэхъэжыгъ. Къызэрэгъоицхэм «гъогу мафэ техъанхэу, ильэсыкіе еджэгъур мафэ афхэхунэу афэлгэуагъех. **НЭХЭЕ Рэмээн.**

ІЭКЫБ КЪЭРАЛЫГЬОХЭМ АЩЫПСЭУРЭ ТИЛЬЭПКЬЭГЬУХЭР

АДЫГЭХЭМ АЩЫЩ ЛЫМАФ

софиемкіе доктор хъугъе. Ильэс заулэрэ бизнес шьольтырым хэтэу Нью-Йорк ыки Лондон ятранснациональнэ компаниехэм иоф ашишлагъ.

Я 60-рэ ильэсхэм якъежыаплэ М. Кандурым Нью-Йорк документальнэ фильм 20-м нахьыб щитырихыгъ. 1970-рэ ильэсым Нью-Йорк итхыль тедзаплэу «Вильямс Пресс» иапэрэ романэу «Афера в небе» къыщыдигъэгъыгъ. Ятлонэрэ романэу «Разрыв» Лос-Андже-лес итхыль тедзаплэу «Уолд Пресс» (1971) къыщыгырадзагъ. Произведенияхэм тхыльеджабэ альтигъ, осешху афашыгъ, мин 600 хъурэ къидэхъгъор псынкіе зэбгырыкыгъ. Мыш фэдэ гъэхагъэм ылж Мухъадин коммерцием хэккыжыгъ ыки Голливудым щыпсэу хъугъе.

Апэрэ уахътэм американскэ режиссер инхэу Джон Хьюстон ыки Далберт Манн яасистентыгъ. Ащ ыужум амERICА скэ тхаклохэм я Союз ыки

США-м икинематографистхэм я Союз аштагъ. Джашыгъум къельгэуагъех зэльашлэрэ телевизионнэ сериалхэм апае тхыгъехэр ыгъэхъазырынху.

1972-рэ ильэсым Уолт Дисней икомпании ригъэблэгъагъ адыгэгъэсэгъешкор художественнэ фильмэу «Призраки Эдгара По» тырихиынэу. «Американске тхэклихом ипрозэ сыйзумэхэм еджэлэпилэ партым сыйдэс къодягъ, — ытгыгъ ащ. — Лъэшэу синаэ зытесидзагъэр цээ Ленор тхаклом ипроизведенихэм мызэу, мытлуу къазэрощыкыиотыкыжыгъэр ары. Кинорежиссер сыйзэхъум джары апэу сыйзэгупшигъагъэри, сыйдэ Эдгар По жанрэ мистикэм ыки щынэгъо гуиххэм зафигъэззныр къызхэкыгъэр? Итхэкло аkyыл къызшыгъашын сурэтхуу хъадгыгъум, щынагъом, зышье икыгъэхэм адэжкыгъ эзкэгъэзагъэр? Джашыгъум тхаклом мыжанрэмкіе иоф ышынээр къызхэкыгъэр къыриотыкыжыгъэр ары. Голливудым щыпсэу хъугъе.

М. Кандурым ихудожественнэ иофшыгъагъ Эдгар По итвортствэп зыфэгъэхыгъэр, тхаклом ишынэгъэ изы лъэхъанэу, изы лахъеу мы лите-

ратурэ жанрэ ямышыкіе тхаклом къыхихыгъем лъапсэ фэхъугъэр ары.

1973-рэ ильэсым фильмэу «Призраки Эдгара По» зыфи-юрэ Каннскэ дунэе фестивалым къыщаагъэлгъуагъ ыки етэсигъэ шуухафтын иныр къышыфашыгъ.

Мухъадин Голливуд мыш нэмыкы картина заулэ щытырихыгъ: «Череки» (индейцэ къелэцыкыум ышхъе къырикыуагъэм ехынлагъ), «Маленький палач» (Кипр иофыгъо ин зэшшохыгъэ зэрэхуруэм фэгъэхыгъ), «Паго» (цыганхэм яшылакіе къеуатэ), ахэм анэмыкхэри.

Мы художественнэ фильмэхэм Кандурым иофыгъ ашы-зэдигъэцэкагъ: режиссерэу, сценаристу ыки продюсерэу.

Альпийске хулыгээхэм, Къэбэртэе-Бэлъкъарым М. Кандурым къэбэртэе шы лъэлэцэрихыгъ яхылгээ картинэр ашытырихыгъ ыки идокументальнэ фильмэхэм ясериу «Лошади и народы» зыфиорэм ашкыгъ хахъо фишыгъ.

Адыгэхэм къахэгъыгъе лы-шум (джары Мухъадин зэрэ-пэсигъэ зэрэдже-щхэрэр) музыка шэнэгъэшхуу іеклэлхэу

къычхэгъыгъ. Ащ музыкэ произведенияхэм ыки іеклэб адыгэхэм яльэпкь мэкъамэхэр аранжировкэ ышыгъэх — явтор. Америкэ фирмэу «Полимакс» «Кавказ къашъор», «Зыгъэлъят», «Шуульэгъу зэфакы», «Хъадж-Мурат», «Удж», «Къушхъе къашъор», нэмыхыкхэри щытырихагъех.

1995-рэм М. Кандурыр УФ-м итхаклохэм я Союз аштагъ. Шольтыр общественнэ объединениеу «Черкесский фонд» зыфиоу Налщык зиун-эфэтэр дэтэу иоф зышэрэм ипрезидент, Кандурым ыцэлээ литературэ премиери адигэ культурэм ылъэныкьокэ гъэхъэгъэшхохэр зиэхэм апае ыгъэнэфагъ. Кандур Мухъадин акылышхо, шэнэгъэшхо, гульйтэшхо ыки гупшигэшхо зыкыль гъэсагъ, икъэлэмэйтэ тхыгъэ дэгъубэ къыпкыгъ ыки къыпкы, ахэм ашыщыгъ трилогиу «Кавказ», роману «Балканскэ история», монографиу «Мюридиэм», «Легенда», «Дети диаспоры» зыфиохэрэр, нэмыхыкхэри. Мыхэр къыдэгъэцэкэло гупчэу «Эль-Фа» урсысбээзкэ къыштырихагъех.

(Тикорр.).

Адыгэ шъуашхэр ашлодахэх

Шынхъэлүм иаужырэ ма-
фэхэм адыгэ шьюашхэр зы-
щыгъ ныбжыкэ куп Москва
и Гупчэ шьхбаалэра иурамхэмэрэ
льэсэу къащакхуягъ. Ахэм
цыифыбэ къяплтыгъ ыкли къя-
клиолагъ, ящигынхэр зэрэклэ-
раклэхэр агъашэлгүягъ.

Мы йоғығор зыгу къэкығызы
ықыл зәхәзыштәр Хъадпәшъо
Ларисе (ар Адыгейим и Постпред-
ствезу Москва щыім адыгэ лъэп-
кым къыхэкығыгъэхәм яныдэль-
фыбзэ зәргәзшәнъым пае щызз-
хащтәр курсхәм япащ) къызз-
риоремкэ, лъэпкъ шыуашхәр
ащыгъхәу клаңхәми пшышаңъэ-
хәми апэрэ гъогум зыкъыззәрә-
щастьяльзәтуагъэр. Тә тыззәреса-
тьэр адыгэ шыуашхәр музейхәм
ачэлхъхәу е сценәм къытхезъэрә
къэшүаклохәм ащыгъхәу ары.
Щыгыны зэкүжъ дахәу зе-

Щыгъын зэкүлжъ дахэу зэ-

рэдунаеу щашгайэр цыфхэм джыри агу къызэррагъекъижыгъэм нэмиклэу, ар къэзыгъеклэреклэрэ пкыгъохэм ашыщхэр тызхэт лъэхъанми агъэфедэхэмэ, бзыльфыгъэ ыкли хъульфыгъэ шьуашхэр нахь клэраклэхэу ыкли гъэшлэгъоны хъунхэу ныбжыклэхэм алтынагъ. Адыгэ шьошэ зэтегъэпсыхъагъэр зымыгъэшлагъорэ, зыгу римыхырэ цыф щымылэу къысшлости. Адыгэ хъульфыгъэ шьуашхэр (циер) пачыхъэхэм ашыщхэм зышальэнэу зэрэпэсцытгъ. Непэр лъэхъанми Иорданием ипачыхъэ иуххумаклохэм адигэ цыххэр ашыгъых.

Бзыльфыгъэ шъушашэм сыйдигъуи пшъашхъэм идэхагъэ, бзыльфыгъэ нэшанэу хэлъхэр, ышыххэе уасэ зэрэфишыжкырэр къыхэцьщтыгъэх.

Лъэпкъ шъуашэр зыщыгъеу
Москва игъохум къарыкъя-
гъехэр нэбгыре 13 хъуштыгъех.
Ахэм ашыщхэм къауагъ адыгэ-
щыгъын къераклэр агъэлъэп! Эрэ-
шъуашэу, адыгэ пстэури зэ-
зыпхэу, зы лъэпкъ зышыхэу
зэрэштыр. Ллэшэгъу пчъагъэ-
хэм зэрагъэпшыгъе лъэпкъ
шъуашэ хъугъе щыгъыныр къэ-
зэкъхэми аштагъ.

Кіләхәм адыгэ цыер зызыш-
шальэкә, атәкъ пашъәхәм
апсәхәм нахъ апәблагъә мәхъу-
хәү кәшшошы. Цыер пшыгъы-
хұумә, уизекlyакі, уигущыла-
кли, уигупшысакі нәмыйкі мә-
хъух. Ахәр адыгэ хұульғығъә
шыопкъәм, нахыжъәм къы-
хахыгъә адыгэ шуашәм диш-
тәнхә фәау урагъәгупшысә.

НыбжыкІэхэм къэлэдэсхэри,

ЩЭШІЭ Щамсэт

АДЫГЭ ЛЪЭПКЬ ЛЪАПСЭХЭР: «Нарт» эпосым иофыгъохэр

**(Кызылкөлтүрээний
шынхыгэдүм и 31-м
кылдакынга номерим ит)**

КЫЙДЭКИЛГЭЭ Номерым ит).
Зэрэтльэгчүрэмкіэ, нарт
эпосын иусэ күлтүрэ изэгье-
шлэнкіэ опыт гъэнэфагье зэу-
гъэклагье хувьгээ. Тэ анахъяу
тынаэ зытедгъэтын тыгу хэ-
ллыр текстхэм яструктурнэ-
мехъянэ фактурэ штагъэмэ,
формальнэ-усэ нэшанэхэм зэ-
фыщытыкіэу азыфагу илтүүр
(рифмэм, ритмикэм, интонацием
яфункцияхэр) ары.

Ахэм якынотыкын тыфемы-
жээз, зехэгээн фэе юфтахьаб-
зэхэм та��ытегущыгэшт, сыда
плюм ахэр зэшломыхыгтээу
«Нартхэм» яхылгээ юфыгтюм
изэгтэшлэн уфежьэн пльэкты-
штэп.

Алперэр. «Нартхэр» бээ зэ-фэшьхъафхэмкээ цыифхэм ахэль. Ашт узэригъэгупшысэ-рэр зишэн-хабзэхэр, зеклю-кіхэр, психологияр, щылек-псечукіэр, зишыгын гээлсыкіэ

лъэшэу зэфэшхъафэу щыт цыф лъэпкъхэм эпосыр зэхальхъагээ ары. Адэ сыйдэущтэу ар хүн ылъэкыгъя? Теоретическэу юфым уеклыаллээмэ, ар лъэшэу үжьюу зэхэльэу ыки зы джэуапкэ къэушыхъатыгаеу щыт: цыф лъэпкь зэфэшхъафхэм (загьорэ умыгъэшлэгъон умыльзэкынэу этногенетическэу зэпчэжъэхэм) а зы художественнэ произведением зэфэдэ цэхэр зилэ геройхэр, зэфэшхъаф сюжет лъэпкь структурэхэм язеклыаклэхэр ашызэфэдэхэу къащыхафэхэу, зэхьыищрых пломи хъунэу щыт поэтике бзэ амалхэр ашыгъэфедагъэхэу зэхальхъан зэральзэкыгъяр. Эпосэу «Нартхэр» джы щымылэжь цыф лъэпкь горэм зэхильхъэгъэнки хъун: арэущтэу тштэмэ, ашыгъум ар (эпосыр) ижъирэ дэдэу щыт, дунэе гушхъэлэгъыгъе кіэним-кэ апарэ эпическэ усэ зэ-

хальхъагъеу щыІэхэм ащыщ.
Адэ арэущтэу щытмэ, эпосым игенетическэ купкI шъхьа-Іэ (льапсэм) фэгъехыгъе Io-фыгъюор къэмыйэтыгъэн фаеу ащ къешла? Io хэмийльэу, къышыыхэрэп. Ары паклошь, арэущтэу щытынкIи хъунэу зеральтытэрэм зэшшохыгъое Ioфыгъо пчэгъабэ къегъеуц: эпосым ильэпкь вариант пстэухэм сыд фэдэ зэфэдэныгъе ыкIи зэфэмидэныгъэ чыпIэха къахафэхэрэр? Ахэр зэрэзэхэльхъэгъэ бзэхэм сыда зэфэдэныгъэу къахафэхэрэр (фонетическэ шьюашу афашигъэм нэсыжьэу)? Ахэр зэрэзэхэльхъэгъэ бзэхэм зэфэмидэныгъэу сыда къахафэхэрэр? Дунаир поэтическэу зэхэшІэгъэнымкIэ сыд илІэужыгъо зэфэдэныгъэха ыкIи умыгъэшІэгъон умыльэкынэу сыд фэдэ зэтемыфенныгъэха къахафэхэрэр?

Ятлонэрэр. «Нартхэр» апэзы бзэ закъо горэмкIэ зэ-

академикэу В. Миллер мары ытхыгъағъэр: «Цыф лъэпкъхэм ашыщэу апэу ар зэхээзьльхъагъэм ыкчи нэмык лъэпкъхэм ахэл зыщыхъугэе уахътэм илофыгъо гъеуцугъэнэр джыри пэсэло. Уицыхъе тельэу джирэккэе хэбгъенэфыкын пъэкъыштыр аш щыщыбэр... къэбэртаехэмрэ чэчэнхэмрэ зэрашлэрэр ыкчи осетин лъэпкъхэм ацэхэм осетин лъапсэр арымырэу, къэбэртэе е хымэ хэгъэгу лъапсэ зэрялэр ары». Зэрэшьульэгъоу, В. Миллер нарт эпосыр къызыыхэкыгъэ лъапсэм фыщытыккэу фырилэр тоу зэголь — эпосыр лъэпкъыбэмэ къахэккыгъ, ау аш къэбэртэе цыфыцлэу ыкчи фэшхъафыгъэу къихафэхэрэр бэ. Профессорэу В. Абаевым зэрильтийтэрэмккэ, эпосыр зэхээзьльхъагъэр осетинхэр къызытекыгъэх аланхэр арых, етланэ нэужжым аш а чынальэм щыпсэурэ цыф лъэпкъыбэм азыфагу зышиушшомбгүүгь. Эпосэу «Нартхэр» къызыыхэкыгъэмккэ нэмык ептыккэхэри щылэх. У. Далгат зэрильтийтэрэмккэ, эпосыр нахь игъекотыгъэу зыщашлэрэр Къэбэртаемрэ Осетилемрэ ыкчи ахэм къапэблэгъэ чыгухэр арых.

(Джыри
къыкъэльзыкъюшт).

МЭХЬОШ Руслан

Тыңшіо-гүшіоу тиүбілей тыпэгъокы!

Адыгэ Республикаэм ыныбжь ильэс 25-рэ зэрэхъурэм ипэгъокIэу

Тиавтоном хэку лыпкым иуци,
Адыгэ Республика хэгъэгоу тыхъуи,
Тэмабгьюо заштагъеу тильэпкь амалмэ,
Тафэдэу зэкэ нэмыйк лъэпкь къэралмэ,
Хэгъэгу тамыгъеу Гимныр, Быракъыр,
Парламентыр, Хэбзэ гъэлорыишланлэр —

*Тиlэхэу, тызэфрикъужжэу тэлсэу.
Тильэпкь ансамблэхэр дунаим щашлэх,
Спорт псэолъаклэхэр бэдэдэу тэшлых,
Университетитly makлэп уйлэныр,
Зычлэхсхэрэ унэ непэ бэу пышныр,
Лэжыгтэе бэгьугын къэлхыхыжшүнүр,*

*Пфэдэ субъектыбэмэ агэ уитыныр! —
Ахэри, нэмэгдли бэ кыцддэхүүгъэр!
Рэхьят тиэнэгмэл макэл тшэшүүгъэр.*

Ләшілгү пләнэ зыныбжы, сихәгъезгу, Шулызғыоу пфысиләү дәлъыр сыйбъезгу Дәфәжъэрәп, зыриутәкілжыззә кыздәкіл — լаплкъорәгъекіз мәфәкъым пәгъокы.

**Адыгэ Республика! Сылфэгушю!
Пфэблэнэу ренэу хъазыр сыгу имашю!
Опсэу, сихэку клас! Гъэ мин огъаш!!
Тыкъыюзэшьифэкэс кыбдэтэгъаш!!!!**

ФУТБОЛ. УРЫСЫЕМ ИЗЭНЭКЬОКЬУ

Апэрэ теклоныгъ

«Мэшыкъу» Пятигорск — «Зэкъошныгъ» Мыекъуапэ — 1:2.
Іоныгъом и 2-м Пятигорскэ щызэдешлахъэх.
«Зэкъошныгъэм» хэтхэу къэлапчъэм іэгуаор дэзыдзагъэхэр: А. Іашэ, 47, А. Арефьев, 72.

Я 26-рэ тақыкъым «Мэшыкъом» ифутболист ятлонэрэу зэрэфагъэптыгъэм фэшл ешланлэмрагъэкъигъ. Іашэ Анзоррэ Андрей Арефьевымрэ зэрээ бысмынхэм якъэлапчъэ іэгуаор дадзагъ. Я 88-рэ тақыкъым, 1:2 пчагъэхэр хуугъэ. Тифутболист ныбжыкъе Іашэ Анзор ешлагъу пэпчь пломи хунену къэлапчъэм іэгуаор зэрэдидзэрэр тигуапэу къыхэтгээшь.

Кіэуххэр

Я 6-рэ ешлагъухэм якіэуххэр зэтэгъапшэх.
«Спартак» — «Биолог» — 2:2,
«Ротор» — «Афыпс» — 2:0,
«Черноморец» — СКА — 0:0,
«Ангушт» — «Армавир» — 0:1,
«Легион» — «Шъачэ» — 1:0,
«Динамо» — «Краснодар-2» —
2:0, «Кубань-2» — «Чайка» —
2:2, «Черноморец» — «Кубань-

2» — 3:0, «Краснодар-2» — «Легион» — 2:1.

Чыпілэхэр

1. «Биолог» — 16
  2. «Ротор» — 15
  3. «Черноморец» — 13
  4. «Афыпс» — 11
  5. «Армавир» — 10
  6. «Спартак» — 10
  7. «Динамо» — 9
  8. «Краснодар-2» — 8
  9. «Легион» — 7
  10. «Кубань-2» — 7
  11. «Чайка» — 7
  12. «Ангушт» — 5
  13. «Зэкъошныгъ» — 4
  14. «Мэшыкъу» — 4
  15. СКА — 4
  16. «Шъачэ» — 3.
- Іоныгъом и 9-м «Зэкъошныгъэр» «Спартак» Владивосток Мыекъуапэ щыуукъе.

КІЭЛЭЦЫКІУ ФУТБОЛЫР

Финалныкъом щешлэштых

Урысыем футболынкіе икіләццыкъу-ныбжыкъе спорт еджапілэхэм язэнэкъоکу хехъэрэ зэлүкілгъу-хэм Адыгэ Республикаим икомандэхэр ахэлажьэх. 2000 — 2001-рэ ильэсхэм къэхъугъэ кіалэхэр тренерхэу Кобл Рустъянрэ Юрий Манченкэмрэ агъасэх.

Р. Коблыр зипэшэ ныбжы-кіэхэр «Астрахань» Астрахань тхъяумафэм дешлэгъэх. Зэлүкілгъур республикэ стадионэу «Юностым» щыкъуагъ, 2:1-у Адыгэгим ифутболистхэм теклоныгъэр къыдахыгъ.

Юсупэ Артур хъакіхэм якъэлапчъэ благъэу еклю, хъагъэм іэгуаор дидзагъ. Тиешлаклохэм ашыщ шапхъэхэр зеукъохэм, судья Сергей Новиковым та-зырьын ыгъэунэфыгъ. Пенальтиклэ Михаил Толмачевым тикъэлал-

чъе іэгуаор къыдидзагъ, 1:1 пчагъэхэр хуугъэ.

Тиешлаклохэр нахьыбэрэ апекіе иильхэу аублагъ. Тумэ Тлахыр шъобж къызытыращэм, врачыр псынкъеу къелази, ешланлэм къи-хъажыгъ. ТI. Тумэр ухумаклоу щытми, ыпеклэ лыыкъотэнэу игъо ифэштэгъ. «Астрахань» иешлэклиумэ Тлахыр аэлэхэл, хъакіхэм якъэлапчъэ пэблагъэу іэгуаор ытагъ. Иэгуаор зэрэчэрэгтүрэм фэшл къэлэпчъеутым къыфэмы-убитеу къылэкъезыгъигъ. Шъхъэ-

лэхъо Амир іэгуаом лычыни, хъагъэм дидзагъ, 2:1. Хъакіхэр бэрэ апекіе къильынхэу уахътэ яэжыгъэп, зэлүкілгъур аухыгъ.

Командэхэр Астрахань зыщызэдешлэхэм, 3:2-у тифутболистхэм къахыгъ. «Зэкъошныгъэр» финалныкъом хехъэгъ. Тренерэу Ю. Манченкэр зипэшэ кіалэхэр Ермэлхаблэ зыщешлэхэм, 2:0-у зэлүкілгъур къахыгъ, ятлонэрэ ешлагъур ялагъэп.

Адыгэ Республикаим футболынкіе икіләццыкъу-ныбжыкъе спорт еджапілэ илашэ игуадзэу Пэнэшту Мынхамодэ къызэрэтиулагъэу, финалныкъом хехъэгъ командэхэр Іоныгъом и 7-м, и 11-м зедэшлэштых. Тифутболистхэр Ставрополь икомандэхэм алыкъэштых. Теклоныгъэр къэзыхъяхэрэд Къыблэ шъолтырымрэ Темир Кавказымрэ апэрэ чыпілэхэр къащыдэхъэзныкъе кіэху зэлүкілгъур ахэлэхъэштых.

Сурэтим итхэр: Мыекъуапэрэ Астраханьрэ якомуандэхэр ти-къалэ щызэдешлэх.

ДЗЮДО

Хабаровскэ щыбэнэштых

Хэгъэгум дзюдомкіе изэнэкъоکу Хабаровскэ щыкъошт, Адыгэ Республикаим ибэнаклохэр зэлүкілгъур ахэлэжъэнхэу непэ гъогу төхвагъэх.

— Тиреспублике щыщ кіалэхэм пэшэнгыгъе адзыэрхэе тренерхэу Бастэ Сэлымрэ Беданэ-къо Байзэтрэ. Адыгэим ихашыпыкъигъе команда хэтхэм шуащытэгъэгъуазэ: Даур Анзор, Дэхъу

Азэммат, Лафышэ Ислыам, Мэлышэ Ахъмэд, Нэгье Бисльян, Тулпэрэ Айдэмэир, Хъакурынэ Хъазрат, Шъэоццыкъухэу Рустамрэ Айдэмэиррэ.

Гъогу төхвагъэм ыпеклэ тибэнаклохэр Олимпиадэ джэгунхэм дышъэ медалыр къащыдэзывыгъе Мудранэ Бисльян Iyklagъэх, спортым, зэкъошныгъэм афэгъэхыгъэ зэдэгүүшигъур эздырягаагъэх. Урысыем изэнэкъоکу зыгъэпсэфыгъо мафэхэм аухыщ.

Республикэм и Мафэ фэгъэхъыгъ

Мыекъуапэ щызэшлэштых

Адыгэ Республикаим футболынкіе изэнэкъоکу районхэм якомуандэхэр хэлажьэх.
Финалныкъом нэсыгъэхэм зичэзыу ешлагъур ялагъэх.

«Кошхаблэр» «Улапэм» зыдешлэм, зэлүкілгъур уахътэр 2:2-у аухыгъ. Пенальтиклэ 5:4-у улапэхэм ахыгъ. Тульскэм икомандэу «Урожай» 3:1-у «Пэнэжыкъуаем» текуагъ.

Республикэм футболынкіе ифедерация илашэ Николай Походенкэм тызэрэщицьэгъэзагъэу, апэрэ чыпілэм икыдэхэйн фэгъэхыгъэ зэлүкілгъур Адыгэ Республикаим и Мафэ зэхажшэцт. Чыпілэгүм и 5-м анах лъашхэр Мыекъуапэ щызэдешлэштых. Жъоныгъокъе мазэм къыщыублагъэу командэхэр зэнэкъоکуух. Купитлоу гошигъэхэу теклоныгъэм фэбанэх.

Купэу «Къохыаплэм» апэрэ чыпілэр улапэхэм, ятлонэрэр пэнэжыкъуаехэм къыщыдахыгъэх. «Къохыаплэм» «Урожай» щытекъуагъ, кошхаблэрэх ятлонэрэх.

Адыгэим и Кубок

Республикэм и Мафэ фэгъэхыгъэ зэнэкъоکуум командэ 12 хэлажьэх.

Парламентым идепутатэу Джастэ Вячеслав зипэшэ тэхүтэмыкъое район командэр Адыгэкъалэ иешлаклохэм Инэм ашылкълах. Чыпагъэр 3:0-у Тэхүтэмыкъое районым къыхыщыгъ, ау опыт зицэхэм ашоокъын ылъэкъыгъэп, 8:4-у Адыгэкъалэ щыщхэм ахыгъ.

Теуцожь районымрэ Еджэр-куаэрэ якомуандэхэр Адыгэ-къалэ щызэдешлэхэм, 5:2-у Теуцожь районым ыхыгъ.

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТЫЛЪ Нурбы.

Зэхэзыщагъэр ыкИ къыдэзыгъэкъырэр: Адыгэ Республикаим лъэпкъ Иофхэмкъ, Икыб къэралхэм ашыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адярьиэ зэпхыныгъэхэмкъ ыкИ къэбар жъугъэм иамалхэмкъ и Комитет Адресыр: ур. Крестянскэр, 236

Редакциер зыдэшыиэр: 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор шхъялэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44,

редактор гуадзэр-пшъэдэкъыж зыхырэ секретары: 52-16-77. E-mail: adyvoice@mail.ru

Зыщаушыхъатыгъэр: Урысые Федерацием хэутын Иофхэмкъ, телерадиокъэтынхэмкъ ыкИ зэлъы-Исыкъ амалхэмкъ и Министерствэ и Темир-Кавказ чыпілэ гъэйорышлап, зэраушыхъатыгъэ зономерыр ПИ №ТУ23-00916

Зыщахаутырэр: ООО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

ЗэкІэмкИ пчагъэр 4017
Индексхэр 52161
52162
Зак. 519

Хэутынм узшыкъэтхэнэу щыт уахътэр Сыхытэр 18.00 Зыщыкъэтхэнэу уахътэр Сыхытэр 18.00

Редактор шхъялэм игуадзэр
Дэрбэ Т. И.

Редактор шхъялэм игуадзэр
Мэшлэкъо С. А.
Пшъэдэкъыж зыхырэ секретары
Хъурмэ Х. Х.

